

El Conservatori de Música de Castelló durant la Segona República. El camí frustrat cap a l'oficialitat

DANIEL GIL GIMENO (dgil@gilgimeno.com)

Conservatori Municipal Mestre Montserrat de Vilanova i la Geltrú

1. Introducció

Al 1932, un grup de joves músics liderats per Abel Mus i Vicent Asencio va decidir unir esforços per crear un centre on s'impartiren els ensenyaments musicals reglats i aconseguir l'oficialitat del centre. El Conservatori de Música de Castelló va desenvolupar la seva activitat durant la Segona República i en aquest curt període es van realitzar interessants iniciatives com ara la fundació d'una orquestra de cambra, col·laboracions amb associacions culturals, retransmissions radiofòniques, constants concerts d'alumnes... que van aconseguir el reconeixement social de la ciutat i de crítics musicals de tota la República. De fet, durant els pocs anys que va durar el Conservatori (a mitjans de la guerra civil va tancar les portes) van passar més de 150 alumnes per les aules del centre.

Al Conservatori es trobaren tres generacions de músics rellevants del panorama musical valencià entre els quals hi destacaven Vicente Tàrrega (germà del cèlebre guitarrista, professor de violí del Conservatori i antic professor de Mus), Abel Mus (violinista de carrera internacional i director del Conservatori), Vicent Asencio (compositor i secretari del centre), Pasqual Asencio (professor de piano), Enna Mus (professora de piano), Matilde Salvador (compositora) i Josefina Salvador (violinista) ambdues alumnes del centre.

Desafortunadament el Conservatori no va rebre el suport institucional que mereixia i va sofrir una forta oposició per part d'un sector de músics i professors de la ciutat que van dificultar i obstaculitzar el seu funcionament. A més, l'esclat de la guerra civil espanyola al 1936 va impedir que el centre aconseguís l'oficialitat i poc temps després va tancar les portes definitivament. La ciutat de Castelló va haver d'esperar gairebé 40 anys per poder gaudir d'un conservatori de música.

Aquest article no pretén estudiar les característiques, trajectòria i activitats del Conservatori que ja s'han tractat anteriorment (Aguilar, 1997; Gil Gimeno, 2005; Gil Gimeno, 2008) sinó que aprofundirà en la lluita del centre per aconseguir l'oficialitat i en tots els problemes i entrebancs que va trobar dins un context cultural, polític i social tan convuls com el de la Segona República.

2. Els inicis del centre sense subvencions

El Conservatori de Música de Castelló va començar el 1932 a impartir docència sense comptar amb cap ajuda institucional. Al principi es va plantejar la idea de no iniciar les

classes fins que no arribessin les subvencions dels organismes públics, però finalment es va desestimar aquesta opció, ja que tant el patronat com el professorat van ser conscients que les institucions públiques no es comprometrien econòmicament fins que el centre portés un temps en funcionament, i això va ser exactament el que va passar.

Primer claustre del Conservatori, 1932. Dalt d'esquerra a dreta: Vicent Asencio, Abelardo Mus, Pascual Asencio i Ismael Cerezo. Sentats d'esquerra a dreta: Encarnación Mus, Concepción Añó, Vicente Tárrega i Josefa Gimeno.

La presentació oficial del Conservatori es va fer el 28 de setembre de 1932 i la premsa va publicar la notícia amb articles a pàgina sencera explicant les característiques del centre i destacant la rellevància del fet. El concert inaugural es va celebrar l'1 d'octubre de 1932 al Teatre Principal. El claustre de professors va oferir un programa variat i atractiu interpretant obres d'Albéniz, Falla, i dels propis Asencio i Mus. L'acte va ser un èxit absolut i un inici esperançador per a tots els qui creien en el projecte. De fet, tant l'Ajuntament com la Diputació es van comprometre a recolzar el centre econòmicament i moralment, cooperant conjuntament per afavorir el desenvolupament.¹

Al desembre d'aquest mateix any, el director del Conservatori, Abelardo Mus, va escriure diverses cartes a l'Ajuntament i la Diputació de Castelló per informar-los del

¹ *Diario de Castellón* (29 de setembre de 1932); *República* (29 de setembre de 1932); *La provincia nueva* (29 de setembre de 1932).

projecte que s'estava iniciant, oferint places gratuïtes per alumnes amb necessitats i intentant convèncer els organismes públics perquè subvencionessin i apadrinessin al nou centre. En aquesta mateixa carta² Mus explica que en aquesta data ja tenien 43 alumnes³ i 57 matrícules repartides en les classes de solfeig, harmonia, piano, violí i violoncel. També hi explica que els alumnes paguen unes mensualitats de 5 i 10 pessetes i que això suposa un ingrés de 425 pessetes mensuals. A continuació detalla les despeses del centre (lloguer de la casa, llum, instal·lació i contribució), que ascendeixen a 600 pessetes mensuals, tot això sense comptar els honoraris dels professors que «ho donaven tot: nom, temps, ensenyaments i fins i tot diners».⁴ Aquesta carta finalitza amb la següent súplica:

Suplico tenga a bien conceder al Conservatorio de Música de Castellón una subvención que dejamos al buen juicio de la Comisión Gestora y agradeceremos cualquiera que sea su cuantía. Esta subvención no gravaría los presupuestos de la Excm. Diputación, puesto que contando ya la Provincia con un centro de enseñanza y perfeccionamiento musical, no habría necesidad de pensionar, sino a los que habiendo cursado ya brillantemente sus estudios aquí, fueran verdaderamente dignos de merecer estudios de ampliación en el extranjero.

El Decreto de la República fecha 4 de febrero de 1932, dictado por el Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes, en relación con el Decreto de 21 de junio d 1931, tiende a difundir el cultivo de la música en España, y no pudiéndose ocupar el Estado de la creación de nuevos centros de enseñanza, se propone ayudar a los existentes, por lo que estimamos nuestro deber mantener el funcionamiento del Conservatorio a fin de Castellón se vea dotado de lo que ya otras capitales disfrutaban, en beneficio de su cultura y de la economía de la ciudad, por ser un centro de atracción para los estudios. Los Estatutos de este Conservatorio prevén un puesto en el Patronato que lo administra, para un miembro de cada Entidad Oficial y al efecto que si la Diputación le place, se digne nombrar de entre los Sres. Diputados a uno para que colaborando con nosotros pueda al mismo tiempo controlar la buena marcha del Conservatorio de Música de Castellón.

Dies després, la Diputació va respondre a aquesta sol·licitud amb una subvenció de 500 pessetes⁵ (qualificada per Mus com vergonyosa). Aquesta ajuda suposava un suport més aviat moral que no pas econòmic, ja que no permetia cobrir més que una petita part de les despeses que suposava el funcionament d'un centre d'aquestes característiques, sense comptar amb el sou del professorat.

Els triomfs del nou Conservatori no van ser celebrats per tots els músics de la ciutat amb la mateixa alegria, ja que van començar a aparèixer disputes, recels i enveges entre els professors de música que no van ser inclosos dins el claustre del Conservatori. La creació del centre musical els havia fet perdre un nombre important d'alumnes privats i el prestigi local que poguessin tenir, cosa que va fer que naixessin fortes enemistats entre

² Arxiu de la Diputació Provincial de Castelló (a continuació es farà referència a aquest arxiu amb les sigles A.D.P.CS). Foment. Desembre 1932.

³ Val la pena destacar l'anècdota que la matrícula número 1 del conservatori va ser Matilde Salvador, qui es convertiria en cèlebre compositora castellenca, i el número 2 a la seva germana Josefina Salvador, violinista guardonada anys després amb les medalles Harriet Cohen de Londres i d'Ysaye de Brussel·les.

⁴ A.D.P.CS. Foment. Full 132. 16 de desembre de 1932.

⁵ A.D.P.CS. Foment. Full 132. Desembre de 1932. *Sesión de la Comisión gestora del 11 de enero de 1933.*

aquests professors i alguns del Conservatori. Mus patiria anys més tard en pròpia pell totes aquestes enemistats (Gil Gimeno, 2007: 85).

Malauradament aquests recels i enemistats van obstaculitzar molt les subvencions públiques tal com es veurà a continuació. Després que el Conservatori rebés la subvenció de la Diputació, un grup de quinze músics liderats per José García i Hortensia Herreros van escriure una carta a l'Ajuntament de Castelló on demanaven:

Que el Excmo. Ayuntamiento no se establezca ningún privilegio a favor del Conservatorio de Música establecido en esta ciudad y que en el caso de que acordara su Excelencia gratificar o subvencionar a cualquier entidad musical distinta a la oficial que mantienen el municipio, que sea esta repartida por igual entre los profesores vecinos de esta ciudad y que se dediquen a la enseñanza de la música, ya que todos ellos por sí constituyen una academia al igual que el llamado conservatorio, e incluyendo también en esta distribución a las distintas agrupaciones musicales que existen en esta ciudad.⁶

Mus, el director del Conservatori, feia la següent reflexió sobre els inicis del centre: «El primer any del nostre conservatori havia finalitzat amb aquests resultats [...] meravellós treball social i artístic [...] resultats polítics i econòmics penosos» (Mus, s.d.: 77).

3. Concurs-Oposició a Director de l'Escola Municipal de Música

Mus parla de resultats polítics penosos per varies raons. Entre aquestes hi destaquen les que narra en les seves memòries. Tal i com Mus explica, quan el Conservatori va obrir les portes ho va fer sense informar del projecte a Fernando Gasset (líder del Partit Republicà de Castelló i referent polític castellanenc durant la Segona República). Aquest fet va ser interpretat com una provocació i si hi sumem que un dels fundadors del Conservatori (l'oncle de Asencio) era del partit de dretes, va suposar que el centre estigués sota sospita per part dels polítics que regentaven el poder a pesar que, en paraules de Mus, l'única devoció era el seu treball i la música (Mus, s.d.: 75).

Aquesta situació es va agreujar al febrer de 1934 quan Julio Sabater Roig va dimitir com a director de l'Escola Municipal de Solfeig i es va convocar una oposició per cobrir aquesta plaça. Mentre es convocava l'oposició es va nomenar provisionalment directora interina Teresa Peláez (filla de l'alcalde de Castelló). Abel Mus va manifestar la seva intenció de presentar-se a l'oposició ja que el sou del Conservatori no era suficient per viure i explica a les seves memòries que a causa d'aquesta decisió va ser convocat al despatx de Gasset on va tenir la següent conversa (Mus, s.d.: 76-77):

- És cert que tens intenció de presentar-te a l'oposició de la nostra Escola Municipal de Música?
- Sí senyor, ho necessito molt i sóc un ciutadà espanyol en possessió dels títols que requieriu.
- Si jo fos tu no ho faria.
- Però ho necessito, el conservatori em costa més del que puc suportar.

⁶ Arxiu Municipal de Castelló (a continuació es farà referència amb les sigles AMC). Actes de l'Ajuntament de Castelló. *Petición de subvención de varios profesores de música*. 14 de juliol de 1933.

- La nostra entrevista ha finalitzat, senyor... —va dir Gasset mentre obria la porta del despatx— si em fas aquesta “marranada” mai més comptes amb mi per res i menys encara per al conservatori.

Per no complicar més la situació, Mus va decidir no presentar-se a l'oposició, que finalment va guanyar Teresa Peláez.

4. Problemes amb les subvencions. Enfrontament amb el Liceo Beethoven

A principis de curs de 1933-1934, Mus, com a director del Conservatori, va escriure de nou cartes⁷ a les institucions detallant les activitats que havien realitzat i els resultats obtinguts i demanant que s'impliquessin amb el Conservatori oferint qualsevol tipus d'ajuda. Durant aquest curs la Diputació va duplicar l'ajuda fins a 1.000 pessetes i l'Ajuntament va donar una subvenció de 400 pessetes.

El 14 de novembre de 1933, quatre dies després que la Diputació rebés la carta de Mus, Hortensia Herreros, en nom dels professors de l'acadèmia de música anomenada Liceo Beethoven, va escriure una carta⁸ al mateix organisme denunciant i criticant les ajudes que s'estaven donant al nou Conservatori. Aquí comença una dura lluita entre els professors del Conservatori, i en especial de Mus, amb els professors que no havien estat inclosos dins el claustre i que havien perdut alumnes i prestigi des de l'aparició del nou centre. A continuació es transcriu part d'aquesta carta:

Siendo esta academia la más antigua de esta ciudad puesto que viene dedicándose a la enseñanza de la música más de dieciséis años, haciendo una labor interesantísima de la que da idea el que todos los años suele presentar a exámenes en el Conservatorio de Música y Declamación de Valencia, un número de matrículas de alumnos no oficiales que, como en el finalizado curso de 1932-1933, han ascendido a 91 en el pasado junio, que sumadas a 27 del pasado Septiembre hacen un total de 118, todas aprobadas y con las calificaciones de sobresaliente en los cursos correspondientes a ello, [...]

Y teniendo noticias de que la Excma. Diputación ya el año pasado auxilió con determinada cantidad a una academia de esta localidad que se titula Conservatorio de Música aunque en el aspecto oficial y legal creemos no puede denominarse así, entre otras razones porque su profesorado, según noticias, carece del título oficial correspondiente para dedicarse a esta clase de enseñanza artística.

Suplicamos a V. E que en el caso de que se preste apoyo económico al mencionado conservatorio, no se deje en olvido y se subvencione el “Liceo Beethoven”, ya que tan intensamente actúa en la difusión de la cultura musical, poseyendo los profesores que la integran el correspondiente título oficial, hoy imprescindible para ejercer toda clase de enseñanza, y que teniendo en cuenta nuestra actuación callada y persistente, espera que así será, dada la justicia y equidad de esta Excma. Diputación. [...]⁹

⁷ A.D.PCS. Caixa 10639. Foment. Full 114. Novembre de 1933.

⁸ A.D.PCS. Caixa 10639. Foment. Novembre de 1933.

⁹ A.D.PCS. Caixa 10639. Foment. Novembre de 1933.

En aquesta carta queda clar l'objectiu de desacreditar el Conservatori utilitzant diverses estratègies. La primera d'elles era posar en entredit els germans Mus, que havien estudiat a França i no tenien el títol de professor d'Espanya que era el requerit per a impartir classes. Era indiscutible en el cercle de músics i crítics de la província i del País Valencià que el nivell dels germans Mus era altíssim i que donava prestigi al Conservatori. Per tant, si Herreros aconseguia desprestigiar el director del Conservatori i professor del centre, hauria aconseguit el seu objectiu. Cal dir que és cert que els germans Mus no tenien la corresponent homologació del títol espanyol (havien realitzat els estudis superiors a l'Escola Superior de Música de París), però aquest mateix any (1934) es van examinar de tots els exàmens per aconseguir la titulació al Conservatori de València i així parar aquestes crítiques.

L'altra estratègia consistia a fer creure a les autoritats que existien dos centres amb les mateixes característiques a la ciutat i que si subvencionaven al Conservatori també havien d'atorgar ajudes al Liceo i altres centres musicals. Resulta interessant veure com a la carta no se sol·licita una subvenció per a alguna cosa en concret, sinó que es demana una subvenció en el cas que se li doni al Conservatori. La qual cosa no té sentit ja que l'acadèmia tenia 16 anys d'història i mai anteriorment havia demanat cap subvenció, per tant no era casualitat que demanessin un ajut just després que el Conservatori fos subvencionat. Tot plegat era una estratègia senzilla, fer creure als organismes oficials que els dos centres eren idèntics i per tant no podrien ajudar-ne només a un. I si finalment se subvencionaven els dos centres, les ajudes serien insuficients per ambdós. A Mus li molestava molt que s'insinués que el Conservatori i el Liceo s'assemblessin, ja que el Liceo no tenia local propi i el Conservatori comptava amb un gran edifici ple d'aules, amb una sala de concerts per a 300 persones, set professors, un conserge...

Crida l'atenció que si realment existia aquesta acadèmia des de 1917, no es fes cap tipus de referència a la carta enviada per Hortensia Herreros a l'Ajuntament al juliol de 1933, ja que en aquesta carta no es menciona el Liceo Beethoven i ella es presenta com a representant de 15 professors sense cap centre. De fet no hi ha cap constància que aquesta acadèmia existís des de feia setze anys i la documentació localitzada diu que en realitat es tractava d'un grup de professors que donaven classes particulars a casa seva o fins i tot a la dels alumnes. Segons Mus, el Liceo Beethoven tenia l'únic objectiu de fer mal al Conservatori, que dia a dia anava progressant.

És curiós observar que, a partir d'aquest moment, el Liceo Beethoven repetirà constantment tots els actes que organitzi el Conservatori, amb l'objectiu de ser el més similars possibles, i així privar-lo de les ajudes tan necessàries per al normal funcionament. La campanya de desprestigi va tenir efecte i la Diputació va atorgar una subvenció al Liceo per valor de 250 pessetes.¹⁰

5. Exàmens dels alumnes de Castelló al Conservatori de Música de València

Com que el Conservatori de Castelló no era oficial, els alumnes que volien cursar els estudis de música oficialment havien d'anar cada any al Conservatori de València per

¹⁰ A.D.P.CS. Caixa 10639. Foment. Novembre de 1933.

realitzar els exàmens. El claustre del Conservatori veia en aquests exàmens una oportunitat de demostrar que l'ensenyament del Conservatori era millor que el que oferia el Liceo Beethoven. La sorpresa per als professors del Conservatori va arribar quan els resultats dels exàmens del primer any del Conservatori (1932-1933) segons el criteri de Mus no es van correspondre a la realitat del nivell que tenien els alumnes ni dels exàmens que havien realitzat.

El director es va prometre que l'any següent aniria a València per conèixer de primera mà què passava als exàmens. D'aquesta manera va anar a parlar amb el director del Conservatori de València, Tomás Aldás, amb qui va mantenir una interessant conversa.

Quan les dates del exàmens es van apropar vaig anar a València a parlar amb el director del conservatori Don Tomás Aldás... jo pensava que parlaria amb col·legues, però ell i els seus professors no desitjaven que Castelló també tingués un conservatori ja que això disminuiria el nombre dels seus alumnes a València. El seu conservatori tenia alumnes de tota la costa mediterrània, des de Tortosa fins València. Tots els estudiants de música anaven a fer els exàmens a València i això significava diners i regals per als professors... Don Tomás Aldás va sentir les meues queixes sobre les dificultats que teníem a Castelló, que desapareixerien si València puntuava de forma justa als alumnes de Castelló... fent això, els pares sabrien on portar als seus fills i el nostre prestigi seria la recompensa del nostre treball...

Quan vaig acabar ell em va dir: "Benvolgut Mus, eres jove, impulsiu i honest però em demanes una cosa impossible... durant anys hem estat distribuint basquets d'excel·lents i notables, afavorint als alumnes i als seus pares... tan sols així és possible omplir el nostre conservatori i satisfer les vanitats dels seus pares... d'altra banda, repartir títols artístics no té tanta responsabilitat com donar títols de medicina a un incapacitat... mira, no et prenguis tantes molèsties amb els teus alumnes, amb el temps et mostraran com d'ingrats són... en comptes de fer-los treballar demanant-los la perfecció, adula'ls quan passen les fulles dels seus mètodes... el que volen ells i els seus pares és acabar la carrera abans que el seu veí, ser més intel·ligent que ell, i això tan sols es pot aconseguir finalitzant ràpidament els seus estudis oficials amb excel·lents i notables... tots els professors de la província ho fan, ens donen la llista dels seus alumnes perquè nosaltres els puguem puntuar... fes com tot el món i seràs feliç... Eres jove, generós, impulsiu... jo també era com tu, però un dia canviaràs i llavors, estimat, et sentiràs molt millor en el nostre món" (Mus, s.d.: 79).

Després d'aquesta reflexió és fàcil comprendre que les notes del exàmens no fossin justes i que l'esperança del claustre del Conservatori de poder demostrar que el nivell del seu centre era més alt no es va poder dur a terme.

6. L'intent de fusió dels dos centres: Conservatori de Música i Liceo Beethoven

El conflicte entre el Conservatori i el Liceo el tornem a trobar als documents històrics de la Diputació i l'Ajuntament al 1935 quan el Patronat del Conservatori, mitjançant una carta escrita pel seu president Eduardo Marco, argumenta el següent:

Este conservatorio se creó hace tres años y mereció por su labor verse incluido en los Presupuestos del Estado, y Exmas. Corporaciones, Diputación Provincial y Ayuntamiento de Castellón. Dos años después se creó una Academia de enseñanza musical en Castellón y a pesar de tener un carácter puramente particular y de carecer incluso de local, puesto que sus profesores continúan dando las clases en sus domicilios particulares y a veces en casa de los mismos alumnos, dicha Academia se vio favorecida con subvenciones del Exmo. Ayuntamiento y Diputación Provincial, y esto es un grave precedente, puesto que alegando iguales derechos podrían pedir subvenciones todas las Academias de Castellón que se dedican a la enseñanza y aquí es interesante recordar que el Conservatorio no está en el mismo caso pues no es una Academia cualquiera sino un centro regido y suministrado por un Patronato que persigue una finalidad en beneficio de nuestra Capital.

Nuestra intención no es reprochar que se concedan subvenciones para favorecer el desarrollo del arte en Castellón, ni pretendemos monopolizar dichas subvenciones y al efecto para demostrar que no nos guían intereses personales, se han hecho las oportunas gestiones con el fin de fusionar el Liceo Beethoven con el Conservatorio de Música, concediendo a los nuevos profesores los mismos derechos y deberes que disfrutaban y se imponen los profesores del conservatorio. De este modo desaparecería la ridícula competencia creada por la nueva Academia [...].

Desgraciadamente nuestros esfuerzos en este sentido han sido vanos porque sugestionados por ideales más prácticos y menos elevados, no todos tienen la misma alteza de miras y por tanto no a todos interesa ni importa la creación de un centro, que de momento solo les proporcionaría más trabajo, y es verdaderamente sensible que individuos que no precisan de estos recursos para hacer frente a sus necesidades, puesto que con sus respectivos y honrosos cargos ganan lo suficiente para vivir al margen de nuevas empresas, impidan el natural desenvolvimiento del Conservatorio de Castellón, no solamente negándose a colaborar en él, sino entorpeciendo su marcha con todas sus fuerzas, amistades y pesetas.

Ahora bien, el apoyo oficial que respetuosamente solicitamos de la Autoridades pierde toda su eficacia para un centro que aspira al reconocimiento del estado si en la misma ciudad se protege igualmente a otro centro que se dedique a la misma enseñanza. En una capital no puede haber dos centros oficiales para un mismo objeto y las autoridades no deben alimentar a distintos centros para que con ellas, éstos mutuamente se destrocen. [...] ¹¹

Queda clar que el que estava succeint amb el Liceo no era una opinió exclusiva de Mus, ja que és el Patronat qui signa la carta i es dirigeix en nom de tot el Conservatori. Respecte a la negociació per incorporar els professors de Liceo al Conservatori, Mus s'atribueix aquestes negociacions que diu va emprendre quan va veure que l'acadèmia mai els deixaria aconseguir el seu objectiu de consolidar el Conservatori com un centre oficial. A les seves memòries ho explica de la següent manera (Mus, s.d.: 80): «Veient que amb els meus enemics jo mai podria aconseguir el meu objectiu, els vaig proposar formar part del conservatori i treballar junts amb els mateixos drets i deures però després d'infructuoses negociacions pensant que jo estava a la vora de la derrota ells van rebutjar la proposta».

¹¹ A.D.P.CS. Caixa 10640. Foment. Octubre de 1935. La carta té data del 8 de novembre de 1935 i entrada de registre del 11 de novembre.

El director del Conservatori va estar a punt d'abandonar Castelló, veient que collia triomfs¹² per tota Espanya, i que a la seva ciutat tenia problemes que no trobava en cap altre lloc. Però finalment va decidir no deixar Castelló ni el Conservatori ja que això significaria reconèixer la derrota davant els seus adversaris.

Com és d'imaginar, la disputa no va acabar aquí. Al Registre de la Diputació trobem una carta del Liceo amb la mateixa data d'entrada¹³ on presenta els resultats acadèmics de l'any anterior (1934-35) i entrega a la Diputació una donació de 505 pessetes, que eren els diners recaptats en la presentació de l'Orquestra de Cambra del Liceo del dia 13 de maig de 1935.

Queda clar una vegada més que l'objectiu del Liceo no era altre que danyar al màxim el Conservatori. Això es pot observar en la coincidència de dates repetida una vegada més, i en el lliurament d'aquesta important quantitat de diners. No té sentit que se sol·liciti una ajuda a la Diputació i que després es doni més del doble del que els havien donat en concepte d'ajuda. Sembla més certa que mai l'afirmació que feia el Patronat en l'última carta, on deia que al Liceo no necessitaven els diners, i que la seva única missió era entorpir el camí al Conservatori de la ciutat.

Tot i el fracàs de les negociacions dutes a terme per Mus, el Conservatori intenta de nou que es faci una fusió dels dos centres per acabar amb el repartiment de subvencions que feia que fossin insuficients per a tots dos. Així doncs, el patronat del Conservatori presidit per Eduardo Marco sol·licita a l'octubre a l'Ajuntament i a la Diputació que, a més de subvencionar el centre, intervingui per possibilitar la fusió dels dos centres. La Diputació va respondre que no podia augmentar la subvenció (que era de 1.000 pessetes) i va facultar la presidència per si considerava convenient dur a terme aquestes gestions. Per la seva part, l'Ajuntament va estudiar la proposta i en la sessió del 15 de novembre de 1935 es va presentar el següent escrit, signat per José Pascual Tirado, Bautista Mut, Manuel Tortes, Antonio Martínez Nortes, V. Valduch, Miguel Santos, Francisco Llopis Albiol.

El mejoramiento de la cultura musical de esta tierra, exige que no se dispersen los elementos técnicos en agrupaciones diversas, que atomizan el desenvolvimiento de este pueblo. Por ello, debe gestionarse la unificación de dichos elementos, por parte del Excelentísimo Ayuntamiento. Los concejales que suscriben, al Excelentísimo Ayuntamiento exponen que se debe nombrar y que nombre una comisión que encauce las dichas gestiones. No obstante, V.E. como siempre, resolverá lo que estime más procedente. Castellón 12 de noviembre 1935.¹⁴

Però la proposta no va arribar a bon terme ja que el President de la Comissió va considerar que l'Ajuntament no podia deliberar sobre la mateixa, ja que es tractava de dues entitats independents. L'Ajuntament va continuar argumentant que podria augmentar, disminuir i fins i tot retirar la subvenció que concedia a cadascun dels dos centres, Liceo Beethoven i Conservatori de Música, però no tenia cap facultat per aconseguir la fusió dels

¹² Mus va compaginar la direcció del conservatori amb la seva carrera com a solista, realitzant durant aquests anys gires per tota la República assolint èxits a tots els escenaris on tocava (Gil Gimeno, 2007: 99-108).

¹³ A.D.P.C.S. Caixa 10640. Full 91. Foment. Novembre de 1935. La carta té data del 7 de novembre de 1935 i entrada de registre del 11 de novembre.

¹⁴ AMC. Actes de l'Ajuntament de Castelló. *Sobre fusión de Centros de enseñanza musical*. 15 de novembre de 1935.

Alumnes i claustre del Conservatori al Ribalta, 1936.

mateixos. Per aquestes raons va proposar que no es prengué en consideració la proposta per ser aquesta de caràcter merament particular. No obstant això, va voler deixar clar que havia inclòs en l'ordre del dia l'anterior proposta, per tal que no hi pogués haver el menor dubte que es pretenia dificultar el bon desig que animava els signants de l'anterior proposició.¹⁵

Malgrat les reiterades vegades que el Conservatori va demanar a la Diputació que gestionés la fusió dels centres musicals, mai es va tractar la proposta. Cal reconèixer el treball del Diputat José Morelló del Pozo, que va aconseguir que el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts atorgués una subvenció de 500 pessetes per al segon semestre de 1935 i s'impliqués en el projecte de crear un Conservatori de Música a Castelló i arribés a ser oficial.¹⁶

7. 1936. Màxima tensió entre els dos centres

El punt més àlgid de tot aquest enfrontament arribaria entre els mesos d'abril i juny de 1936. El mes d'abril, la Diputació de Castelló va rebre de nou dues cartes; com sempre, la primera era del Conservatori i la segona del Liceo Beethoven, que intentava desacreditar tot allò que digués el Conservatori.

A la carta del Patronat del Conservatori es fa una explicació de tots els èxits assolits pel Centre, es detallen les despeses i ingressos, es demana a la Diputació que es faci càrrec del Conservatori i de les seves despeses per tal de convertir el Conservatori en Conservatori Provincial (seguint el procediment detallat al Reial Decret del 17 de juny de 1905) i així ser

¹⁵ AMC. Actes de l'Ajuntament de Castelló. *Sobre fusión de Centros de enseñanza musical*. 15 de novembre de 1935.

¹⁶ «Labor de nuestros representantes», *República*, 27 de juny de 1935.

reconegut com a centre oficial per l'Estat. A més d'aquesta detallada petició, no desaproveitem l'ocasió per criticar el Liceo Beethoven en els següents termes:

Existe sin embargo una Academia *particular* titulada Liceo Beethoven también subvencionada por esa Corporación. Ignoramos que fundamento legal ó lógico haya servido de base al acuerdo con dicha subvención, puesto que como tal Academia *particular*, su finalidad es altamente egoísta, toda vez que no aspira a crear nada nuevo ni menos, beneficioso a Castellón y su Provincia. En iguales condiciones se encuentran miles de Academias cuya misión es, cuando menos, tan cultural como la citada y a ninguno de sus dirigentes se le ha ocurrido pedir a las Entidades Oficiales subvención alguna, y esto que algunos de ellos pudieran argüir necesidades pecuniarias que no sienten aquellos que disfrutan cargos oficiales bien retribuidos. ¡Medrados estaríamos si las Corporaciones hubieran de satisfacer todas las ambiciones *particulares* de su demarcación!

Entendemos sin embargo muy conveniente que la Excma. Diputación resuelva, como considere más lógico, esta duplicidad de patrocinados, antes de convertir este Centro en Conservatorio provincial, ya sea incorporando aquel Profesorado a este Centro, ya suprimiendo en caso de negativa infundada aquella subvención que nunca debió acordarse. Por todo lo expuesto, este Patronato somete a la consideración de S. E las siguientes bases:

- A) La Excma. Diputación se incauta del actual Conservatorio y lo convierte en CONSERVATORIO PROVINCIAL DE MÚSICA
- B) El Patronato cede a la Excma. Diputación todo el material de enseñanza, enseres y mobiliario propiedad del Conservatorio.
- C) La Excma. Diputación abonará además de los gastos actuales del Conservatorio, el sueldo de 2.000 ptas. anuales a cada uno de los 4 profesores numerarios y 1.000 ptas a un profesor auxiliar. (5 profesores es el número mínimo que juzgamos indispensable para la eficacia en su funcionamiento).
- D) Para resarcirse de estos gastos, la Excma. Diputación recaudará los ingresos que por todos los conceptos perciba este Conservatorio. Esta recaudación en la actualidad es la siguiente: Por matrículas y mensualidades de alumnos (7.000 ptas anuales), subvención de la Excma. Diputación (1000 ptas) Subvención del Excmo. Ayuntamiento de Castellón (300 ptas) TOTAL 8.300 ptas. Esta recaudación la llevaría a cabo el actual Patronato, al cual se agregarán como vocales del mismo, uno o más diputados que se designaran. Realizada esta incautación y consignadas en Presupuestos las cantidades correspondientes, la Excma. Diputación solicitará y conseguirá como las ya citadas capitales, la oficialidad de la enseñanza primero, y la incautación del Estado después, en cuyo caso corresponderían a éste los gastos del Conservatorio.
- E) Como los gastos que el CONSERVATORIO PROVINCIAL DE MÚSICA ocasionaría, ascenderían a 15.000 ptas anuales, (y esto solamente hasta que el Estado se incautase del Conservatorio), y los ingresos actuales son de 8.300 ptas resulta que con 6.700 ptas anuales esa Excma. Diputación habría conseguido CREAR UN CENTRO, que sería una gloria para sus creadores y la satisfacción de una imperiosa necesidad para Castellón y su Provincia.¹⁷

¹⁷ Els subratllats s'han transcrit en cursiva, i les majúscules com a l'original. A.D.P.CS. Caixa 10640. Castelló. Foment. Abril 1936.

A part de deixar clar quin creien que era el camí que havia de seguir el Conservatori per convertir-se en un centre oficial, l'escrit destaca amb els subratllats i amb el missatge que el Conservatori volia diferenciar el caràcter d'acadèmia particular del Liceo, respecte a l'ensenyament oficial que el Conservatori podia oferir i que tanmateix, havia de competir amb aquesta acadèmia a l'hora de rebre subvencions oficials. Com s'ha dit abans, aquesta carta va tenir la rèplica duríssima del Liceo Beethoven, que es defensava en els següents termes:

Existen en Castellón dos Academias de Música que contribuyen al Tesoro: Se titula una de ellas Conservatorio y la otra Liceo Beethoven. La Excelentísima Diputación subvenciona con la cantidad de mil pesetas a la academia llamada conservatorio, y nosotros nos preguntamos ¿que méritos tienen esa Academia, y que labor cultural realiza para que de tal manera se le distinga? De la labor cultural de dicha academia sabemos que en el curso de 1933-34 presentaron 13 alumnos a examen en el Conservatorio de Música de Valencia [es mostra un retall de premsa de l'*Heraldo de Castellón* del 7 de febrer de 1935 on es mostren els resultats dels alumnes del conservatori en el citat examen: de 26 assignatures van obtenir 9 aprovats, 1 notable i 16 excel·lents].¹⁸

Y sabemos que en el curso 1934-35 no han llegado a esa cifra, por cuyo motivo no publicaron en la prensa el resultado de los exámenes del pasado curso. Lo contrario de la academia Liceo Beethoven, que al finalizar el curso pasado publicó en toda la prensa de Castellón y durante un mes consecutivo el anuncio que sigue a continuación, donde pueden verse los resultados obtenidos por nuestros alumnos en los exámenes verificados en el Conservatorio de Valencia, y por consecuencia la labor cultural de este centro de enseñanza musical: [es presenta un retall de premsa on s'enumeren els següents resultats: 10 aprovats, 24 notables i 44 excel·lents].¹⁹

En otro aspecto de este asunto, nos preguntamos: ¿Qué pruebas de gratitud ha dado el llamado Conservatorio a la Excelentísima Diputación y al Excelentísimo Ayuntamiento por las subvenciones de mil pesetas y trescientas que recibe respectivamente de dichas corporaciones? Ninguna. En cambio el Liceo Beethoven organizó en junio de 1935 y en diciembre del mismo año, dos veladas cuyo producto íntegro de 505 pesetas la primera y 378 la segunda, entregó al Excelentísimo Ayuntamiento y Excelentísima Diputación, respectivamente, con destino a las colonias escolares que sostienen dichas Corporaciones.

Como conocemos el fin que persiguen los profesores de la academia llamada Conservatorio, nos permitimos hacer las siguientes objeciones. Conocido es de todos la enorme crisis por que atraviesan los profesores y músicos en general (cuya crisis no se ve manera de solucionar) y como hay que tener presente que la enseñanza del piano o violín consta de 8 cursos, más tres de solfeo, o sea 11 años de estudio ¿a quien se le va a ocurrir estudiar uno de estos dos instrumentos con el fin de tener un medio de ganarse la vida? Con lo que queremos indicar que los alumnos que se dedican al estudio de estos instrumentos tienen medios económicos y los cursan con facilidad, puesto que para sufrir exámenes en Valencia les cuesta el viaje de ida y vuelta 5 ptas. Si hubiera algún aficionado pobre que quisiera hacer la carrera de la Música al propio tiempo

¹⁸ No es copia íntegrament l'article i tan sols es detallen les dades més rellevants. Aquest va aparèixer per primer cop a la revista *Ritmo* de Madrid el 15 de gener de 1935 i es va transcriure íntegrament a l'*Heraldo de Castellón* el 7 de febrer de 1935.

¹⁹ D'igual forma que en l'anterior cas, s'omet el relat íntegre de l'anunci.

dedicarse a otras actividades de más rendimiento, puede estudiar gratuitamente en cualquiera de las dos Academias citadas, puesto que tienen ofrecidas matrículas gratuitas a quien lo solicite. El Liceo Beethoven tiene 6 alumnos en estas condiciones, que cursan las asignaturas de piano, violín y solfeo, y que acogidos a la Ley, se examinan gratuitamente en el Conservatorio de Música de Valencia.

Con todo lo expuesto, no es razonable que el profesorado de la academia llamada Conservatorio, ni ninguna otra Academia, soliciten de la Excelentísima Diputación la creación bajo sus auspicios de un conservatorio de música, ya que el Excelentísimo Ayuntamiento tiene una Academia Municipal de Música, donde se dan las clases gratuitas de música, cuya academia está a cargo de la Srta. Teresa Pelaez ¿Qué necesidad tiene esa Excelentísima Diputación, de pagar sueldos a un considerable número de profesores, teniendo como indicamos antes una Academia Municipal gratuita y además la Academia Liceo Beethoven que también tiene clases gratuitas? Todo esto sin olvidar que es muy reducido el número de alumnos que no puedan satisfacer las cuotas que la Academias de Música tienen establecidas, que son 5 ptas. por solfeo y 10 ptas. por la enseñanza de violín o piano.

Y sin olvidar también que hay en nuestra ciudad algunos profesores de ambos sexos que se dedican exclusivamente a dar lecciones de música y que no tienen otros ingresos, a los cuales se les perjudicaría grandemente ya que algunos por su edad no podrían ejercer otras profesiones que las que han desempeñado durante toda su vida.

Esto es lo que tenemos el honor de poner a la consideración de la Excelentísima Diputación, y rogamos se nos del mismo trato de favor que a la academia llamada Conservatorio, tal como lo hace el Excelentísimo Ayuntamiento, ya que el Liceo Beethoven por su labor cultural y número de alumnos, además de su antigüedad está en un plano superior, como fácilmente se puede comprobar.²⁰

Aquesta duríssima carta va signada per personalitats del món musical castellonenc com ara José García (director de la Banda de la Beneficència), Eduardo Felip (director de la Banda Municipal de Castelló), Tomàs Viciano, Eduardo Bosch i Hortensia Herreros.

Cal analitzar amb detall algunes de les afirmacions que s'aboquen en aquesta carta: la primera fa referència al tema econòmic. No té gaire sentit haver de «mostrar gratitud» econòmica a una institució la finalitat de la qual és ajudar i subvencionar activitats públiques. Per què es demanen diners, si després es torna el doble del que s'ha atorgat? Aquí es demostra de nou que el Liceo no pretenia altra cosa que entorpir la feina del Conservatori.

Cada vegada que es fa referència al Conservatori el precedeix el qualificatiu d'acadèmia, generant confusió. La reflexió central del text mostra que els objectius que movien el Conservatori i el Liceo eren ben diferents. En aquesta carta, l'acadèmia arriba a qüestionar que algú es vulgui dedicar a la música professionalment i afirma que a Castelló no cal cap Conservatori doncs ja compten amb el de València. Amb això demostren que es mouen per interessos personals i privats i no pel bé cultural i artístic que podia comportar que hi hagués un Conservatori oficial a Castelló. Un dels objectius de la creació del Conservatori era aconseguir que els estudiants de música de la província de Castelló no s'haguessin de desplaçar a València per a cursar els seus estudis, ja que si existia un Conservatori "oficial"

²⁰ A.D.P.CS. Caixa 10640. Castelló. Foment. Abril 1936 .

es podrien examinar al mateix centre. A més, Castelló rebria alumnes d'altres províncies, convertint la ciutat en un centre cultural fins en aquell moment inexistent.

Cal aclarir que les dades extretes de l'article de premsa de l'*Heraldo de Castellón* que són utilitzades pel Liceo per desprestigiar els resultats del Conservatori, provenen d'un fragment d'un article publicat a *Ritmo*,²¹ el 15 gener de 1935, on es lloa intensament la tasca realitzada pels professors del Conservatori i es demana a les institucions «que a títol de justícia se'ls remuneri quan les circumstàncies ho permetin, convertint-se en subvenció, amb expressió en el pressupost, el que era gratificació, i això serà per bé de tots». Evidentment aquest no és un anunci del Conservatori, com volen fer veure els signants del Liceo Beethoven sinó que és un article publicat a Madrid on es demana a les autoritats que s'involucren amb el Conservatori, la qual cosa va en contra dels interessos del Liceo. Per tant podem dir que l'elecció de l'article de premsa no podia ser més desafortunada.

Pel que fa a l'Acadèmia Municipal de Música que mencionen en la carta (l'Escola Municipal de Solfeig) que dirigia Teresa Peláez,²² cal dir que únicament impartia classes de solfeig i que quan es va convocar la plaça per dirigir-la van entrar més en joc els mèrits polítics i familiars que no pas els pròpiament artístics o acadèmics.

Una altra de les raons que argumenta el Liceo per impedir que el Conservatori es convertís en provincial, i així ser reconegut en breu per l'Estat, era que alguns professors perdrien alumnes particulars i per tant els seus únics ingressos. El Patronat del Conservatori va oferir en diverses ocasions la possibilitat d'incorporar els professors de l'Acadèmia Liceo Beethoven, i aquests es van negar repetidament a formar part del centre.

Per finalitzar, acaben afirmant que esperen que se'ls tracti igual que al Conservatori, ja que per la seva tasca cultural i acadèmica i per la seva major antiguitat estaven en un pla superior al Conservatori. Si realment estaven en un pla superior no haurien de demanar un tracte igual, sinó preferent i millor. D'altra banda, la premsa de Barcelona (Galbez, 1934), Madrid (Abellán, 1935) i València, entre d'altres, durant els anys d'existència del Conservatori, es va encarregar de difondre les activitats i esforços que estava duent a terme aquest centre, i mai van esmentar, ni tan sols breument, al Liceo Beethoven com un referent cultural i musical de la ciutat, tal i com el qualifiquen els signants de la carta.

El punt més crític de la disputa entre el Conservatori i els seus detractors va ser entre l'abril i el juliol de 1936. Els esdeveniments que van succeir al juliol, confirmen que van ser moments de gran tensió. Tensió que no era aliena als moments de crispació popular que vivia l'Espanya de l'època. El Conservatori es trobava en el quart any d'esforços i preparava l'audició final de l'any acadèmic que s'havia de celebrar al Teatre Principal el 16 de juny. El claustre de professors del Conservatori esperava amb ànsia la data per poder mostrar a la ciutat els progressos de l'alumnat i així demostrar que el nivell era molt més alt que al Liceo. Com era habitual, el Liceo Beethoven va respondre a la convocatòria del concert anunciant una audició tres dies abans al mateix teatre. En aquesta ocasió, Mus no va poder suportar més i va decidir actuar per desacreditar al Liceo, actes que li portarien greus conseqüències en el futur. Deixem que el propi Mus narri els fets a través de les seves memòries:

²¹ Aquest article es va transcriure íntegrament a l'*Heraldo de Castellón* el 7 de febrer de 1935.

²² Teresa Peláez era filla del alcalde republicà de Castelló, Manuel Peláez.

Al juny estàvem preparant una audició extraordinària d'alumnes al Teatre Principal de Castelló en favor d'una institució benèfica... aquestes audicions eren la nostra millor defensa ja que podíem mostrar la diferència d'ensenyament i demostrar que els nostres alumnes petits de tercer o quart tocaven molt millor que els grans del *Liceo* que estaven a setè o vuitè.

Uns dies abans de la nostra audició extraordinària, vam ser sorpresos per un altra audició d'alumnes organitzada pel *Liceo Beethoven*... el seu concert es faria tres dies abans del nostre, i com era habitual, tocarien alumnes que havien acabat els seus estudis, altres que vivien a València i a la seva Orquestra de cambra tocarien músics professionals que treballaven al Teatre Principal... la seva audàcia era increïble i la complicitat de les autoritats que restaven cegues, era més que evident... la premsa anunciava el seu concert com el gran acte de la temporada... i llegint aquestes monstruositats vaig pensar que havia de fer alguna cosa per desemmascarar-los... Després vaig anar a una impremta, el propietari de la qual era molt amic meu, i clandestinament vam fer els següents programes per ridiculitzar la seva audició:

Programa.

la premsa local informant que al concert participarien antics alumnes que volien retre homenatge al Liceo (Mus, s.d.: 88). La tarda d'aquest mateix dia, Mus va rebre la visita de la policia que l'acusava d'haver imprès clandestinament els programes, tal com explica el mateix Mus:

Algú va tocar a la porta [...] dos policies van preguntar per mi i mostrant-me un programa verd el qual recordo massa bé. Em van acusar d'haver-ho imprès clandestinament [...] agafant el programa de les seves mans el vaig llegir indiferentment als policies, dient-los que era ridícul sospitar que jo hagués imprès tal broma i que no sabia res fins aquell mateix matí, quan vaig rebre un sobre que contenia diversos programes com aquest.

Els policies, buscant proves, em van demanar que els acompanyés al conservatori i allí van preguntar al conserge, qui va dir que havia rebut un gran paquet ple de programes a primera hora del matí [...] ells van examinar atentament la nostra màquina d'escriure i van interrogar la família del conserge. Finalment es van disculpar dient que ells havien de complir el seu deure i que el director del *Liceo* estava realment furiós, encara que no entenien perquè si la data i el lloc era correcte [...] “és una bona propaganda per ells, al cap i a la fi”.

Un cop van tenir impresos els pamflets es van encarregar de repartir-los per Castelló inundant la ciutat d'aquest pasquí. El dia següent va sorgir efecte la idea i tota la ciutat es va despertar amb la notícia a casa seva (fins i tot se'n va enviar un a ell mateix perquè no l'acusessin d'autor dels fets). Veient que la remor s'estenia i començava a danyar al Liceo Beethoven, el director de l'acadèmia va escriure a

Al no estar familiaritzats amb el món musical, els policies no van poder veure-hi la burla, la qual en 24 hores havia estat molt més efectiva que no pas quatre anys d'esforços intentant desemmascarar-los. (Mus, s.d.: 89).

Alumnes i claustre al Teatre Principal, 1936.

En aquesta ocasió, Mus va exterioritzar tota la seva ràbia continguda durant anys per ridiculitzar el Liceo, i tot i que ho va aconseguir, li va servir de poc. Al cap i a la fi aquest acte li portaria més problemes que satisfaccions. D'altra banda encara que tingués gran part de raó en allò que defensava, d'alguna manera Mus va quedar en entredit al ridiculitzar a gran escala el Liceo. Cal fixar-se en la data en què ocorren tots aquests fets: en plena preparació del cop militar del 18 de juliol perpetrat per les tropes de Franco contra la República.

8. Procès de municipalització

L'objectiu que tenia el Patronat i el claustre del Conservatori era que el centre aconseguís ser municipalitzat per així poder arribar a ser oficial en un breu període de temps. En aquest moment només tenien validesa els títols expedits a Madrid, València, Sevilla i Còrdova i hi havia molts conservatoris que estaven esperant la redacció d'una nova llei educativa, per passar a ser centres oficials. La Diputació mai va arribar a tractar el tema de fer-se càrrec del Conservatori i així aconseguir que es convertís en un centre oficial, possiblement a causa de les pressions rebudes pel Liceo Beethoven, però en canvi l'Ajuntament de Castelló va tractar en reiterades ocasions la possibilitat de municipalitzar el Conservatori i d'aquesta manera que passés a ser oficial. La primera vegada que es va parlar de la municipalització a l'Ajuntament va ser ja començada la guerra civil, el 29 de desembre de 1936 (Gil Gimeno, 2005: 732-734).

En la següent sessió celebrada el 5 de gener del 1937 ja es va debatre de manera extensa el tema, quedant clar des del principi que les posicions estaven fortament enfrontades entre els detractors i partidaris de la municipalització del Conservatori.

La Comissió de Cultura, representada per García Soler, estava a favor de la municipalització.

La Comisión creyó oportuno aprovechar el ofrecimiento que se le hizo y la coyuntura que se presentó en esos momentos para tener un Conservatorio de Música, en Castellón, que en un día próximo, después de su municipalización, pudiera tener carácter oficial, entendiendo que con ello se beneficiaba a los que se dedican a estos estudios, evitándoles los consiguientes desplazamientos a Valencia, para revalidar sus conocimientos. Además los gastos a los que ascendería el mantenimiento de tal centro tendrían adecuada compensación con los ingresos de las matrículas, debiendo interesarse del mismo el Estado, que en su día se haría cargo de tal conservatorio, para transformarlo en centro oficial de enseñanza.²³

Per diverses raons, un bon nombre de regidors es van oposar a la idea de la possible municipalització.²⁴ Hernández Merlos va afirmar que:

Los consejeros del Ayuntamiento debían laborar y defender la clase trabajadora, y contra la propuesta presentada estaba la Sociedad de Músicos de Castellón, casi en su completa totalidad, porque no se vislumbraba beneficio alguno en el orden económico y en el cultural para la Ciudad, y por eso se oponía a la aprobación de la propuesta.²⁵

El regidor Mercé es va manifestar també en contra i va proposar que s'ajornés la resolució i s'enviessin còpies del dictamen a totes les entitats musicals de la ciutat per a posicionar-se. D'aquesta manera va finalitzar la sessió. Una setmana és tard es va reprendre el tema per últim cop. En aquesta sessió es van presentar les següents propostes²⁶:

- 1- Acceder a que el Conservatorio de Música de Castellón, sea municipalizado por este Consejo Municipal, corriendo a cargo del mismo, todos los gastos que ocasione el funcionamiento de dicho centro de enseñanza.
- 2- Como consecuencia de la anterior municipalización, dicho servicio tendrá plena autonomía y su contabilidad, aún llevándose dentro del presupuesto general, será independientemente de las demás atenciones municipales.
- 3- El consejo municipal se reserva la facultad de poder revocar en su día la municipalización de que se trata, cuando por causas ajenas al mismo falte el apoyo de quienes más obligados vienen a presta su colaboración.
- 4- Si se acordare la renovación antes mencionada, ningún interesado en la municipalización de que se hace mérito tendrá acción para reclamar al consejo municipal, derecho alguno que pueda referirse a nombramiento de cargos, sueldos y demás servicios afectos a dicho conservatorio,

²³ AMC. Actes de l'Ajuntament de Castelló. *Sobre municipalización del Conservatorio de Música*. 5 de gener de 1937.

²⁴ AMC. Actes de l'Ajuntament de Castelló. *Sobre municipalización del Conservatorio de Música*. 5 de gener de 1937.

²⁵ AMC. Actes de l'Ajuntament de Castelló. *Sobre municipalización del Conservatorio de Música*. 5 de gener de 1937.

²⁶ AMC. Actes de l'Ajuntament de Castelló. *Sobre municipalización del Conservatorio de Música*. 12 de gener de 1937.

puesto que el municipio se considera libre de toda carga, con reserva al conservatorio de todos los útiles inventariados, que se entreguen en el momento de la municipalización.

Seguidament a la lectura de la proposta es va llegir un escrit presentat pel director del Liceo Beethoven, impugnant la petició de municipalització del Conservatori de Música. En aquesta ocasió també es va viure l'apassionat debat. En contra es posicionaren els regidors Hernández Merlos, Torrent Beltrán i Mercé, i en pro d'aquest, Gómez Molinos, Torrent Miralles i García Soler. En nom de la Comissió, Gómez Molins va explicar:

[...] que la idea de municipalizar el conservatorio de Música de Castellón, nació a raíz de un viaje a Valencia, en donde llegó a conocimiento de la comisión el propósito del Ministerio de Instrucción Pública de reorganizar los conservatorios en España, en ese momento disueltos por un Decreto, y por ello decidieron redactar la moción para municipalizar este centro, a fin de que en un día cercano pudiera acogerse al decreto de reorganización y, en consecuencia, dotar a la ciudad con un nuevo centro de enseñanza oficial. Además añadió que con la municipalización el consejo municipal se beneficiaría, ya que se podría gestionar la cesión del inmueble en el que está instalado el Conservatorio de Música, valorado en unas cuatrocientas o quinientas mil pesetas, y que al principio del conflicto armado fue cedido por el Frente Popular a dicho centro.²⁷

Per la seva part, Hernández Merlos es va reafirmar sobre el que havia exposat en l'anterior sessió municipal, és a dir que «estaria d'acord en tot allò que la majoria de músics de Castelló acordessin sobre la particular, però va expressar la seva estranyesa al dictamen, ja que li constava que estava completament en desacord amb el criteri de la Societat de Músics de Castelló. També va afegir que al seu parer la municipalització seria perjudicial als interessos del consistori a causa de raons econòmiques». A part dels partidaris i detractors de la municipalització hi havia altres regidors, com ara Picó, que consideraven que «no era el moment més adequat per tractar aquesta municipalització, quan sobre el Consell hi pesava la resolució d'importants problemes de més transcendència que aquest i menys quan el panorama nacional estava enfosquit per la criminal revolta feixista».²⁸ Finalment sembla que va tenir més força l'última de les posicions explicades, ja que mai més es va tornar a tractar el tema de la municipalització del Conservatori a l'Ajuntament. La difícil situació que vivia el país va impossibilitar que el Conservatori pogués convertir-se en oficial, però és comprensible que aquest tema no es tractés més ja que hi havien d'altres temes molt més importants i urgents.

9. Final del Conservatori

La guerra civil es va prolongar durant gairebé tres anys i els alumnes disminuir dràsticament. Les institucions, poc implicades en temps de pau, van abandonar més encara el Conservatori, fent inviabl la continuïtat del centre. Mus recordava de la següent manera el final del Conservatori (Mus, s.d.: 97):

²⁷ AMC. Actes de l'Ajuntament de Castelló. *Sobre municipalización del Conservatorio de Música*. 12 de gener de 1937.

²⁸ AMC. Actes de l'Ajuntament de Castelló. *Sobre municipalización del Conservatorio de Música*. 12 de gener de 1937.

La intriga era tan clara i la situació bèl·lica tan greu que vaig creure inútil lluitar més quan la cosa més interessant en aquest moment era menjar i viure... per això, sense dignar-me a discutir amb uns traïdors així, el dia següent vaig agafar les meues pertinències del conservatori i les vaig guardar al pis de la meua mare... aquest dia vaig considerar finalitzada la paternitat musical del centre que jo havia creat... la guerra amb les seues crueltats i injustícies me'l va robar obligant-me a consagrar la meua vida i energies a la meua família i la meua estimada Eva... si la pau mai tornava, hauria de guanyar-me de nou el centre, sempre i quan fos dignament.

Sense Mus al capdavant, el Conservatori va durar uns quants mesos i va tardar poc a tancar definitivament les portes, deixant la ciutat sense cap referent "oficial" d'ensenyament musical. Cap dels músics que es va oposar a la fundació del Conservatori va intentar crear un centre de música oficial, i haurien de passar gairebé quatre dècades perquè Castelló tornés a tenir un Conservatori que lluités per la seua oficialitat, però aquest ja és un altre tema a tractar.

BIBLIOGRAFIA

- ABELLÁN, A. (1935): «El conservatorio de Castellón de la Plana», *Ritmo*, 15 de gener de 1935, 5.
- AGUILAR, C. (1997): *Educació i societat a Castelló al llarg de la II República*, Castelló, Diputació de Castelló.
- GÁLVEZ BELLIDO (1934): «Castellón no sabe lo que tiene», *Musicografía*, Barcelona.
- GIL GIMENO, D. (2007): *Abel Mus. Una vida dedicada al violí*, Ajuntament de Borriana, Borriana.
- (2005): «Breve Historia del primer Conservatorio de música de Castellón», *Revista Estudis Castellonencs*, 10, 719-734.
- (2008): «El primer conservatori de música de Castelló (1932-1939)», *Revista del Centre Municipal d'Estudis Rafel Martí de Viciàna*, 6, 7-9.
- (2010): «L'ambient musical i els músics al Castelló de 1932, l'any de la fundació del primer conservatori de música de la ciutat», *Associació Cultural Gaiata I, Brancal de la Ciutat*, 96-100.
- LÓPEZ-CHAVARRI ANDUJAR, E. i J. DÓMENECH PART (1978): *100 años de la música valenciana 1878-1978*, València, Caja de Ahorros de Valencia.
- MUS, A. (s.d): *A life*, Obra inèdita.

BIONOTA

Daniel Gil Gimeno

Professor de violí per oposició del Conservatori Municipal Mestre Montserrat de Vilanova i la Geltrú. Titulat superior de violí pel *Real Conservatorio Superior de Música de Madrid*, Master en Música de Cambra per la *Universität für Musik und Darstellende Kunst* de Graz, llicenciat en Història i ciències de la música per la *Universidad de la Rioja* i Expert Universitari en Gestió del mercat cultural i de l'oci per la UNED. Ha estat becarí d'entitats com ara: Fundación Dávalos-Fletcher, Fundación Balaguer Gonel, Fundación Alvargonzález, Fundación Caja Madrid (Becas de Posgrado) i JONDE-Fundación BBVA. Ha publicat diversos articles musicològics en les revistes *Artres*, *Butlletí CCM*, *Estudis Castellonencs* i la primera biografia d'Abel Mus (*Abel Mus. Una vida dedicada al violín*). Més informació: www.gilgimeno.com.